

Bahno Y. M.,
 orcid.org/0000-0003-3513-6154

EXPERIENCE OF FORMING MORAL VALUES OF TEACHERS OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS BY MEANS OF PRACTICE-ORIENTED TECHNOLOGIES

The formation of moral values of teachers of higher education institutions is an extremely important task of modern education, because they play a key role in the formation of the younger generation and influence the professional and personal culture of students. Teachers must have a high level of moral awareness and ethical responsibility, because, as a model of behavior, they influence the quality students' education and upbringing, as well as the general moral environment in higher education institutions.

The moral values of teachers of higher education institutions are the main components of their professional and personal identity and determine teachers' ethical behavior, their views on justice, responsibility, tolerance; regulate behavior and actions, directing them to achieve morally acceptable results; determine which actions are morally important and positive and consistent with social norms and values; regulate the teacher's professional activity.

Awareness of the importance of the problem of forming the moral qualities and values of the future teacher of the institution of higher education made it necessary to study and analyze the content of their professional training, taking into account the modern requirements of the time and educational trends. One of the most important directions of this process is practically oriented training, which makes it possible to ensure the maximum approximation of the educational process to future professional activity.

Educational practice and pedagogical theory make it possible to assert that practically oriented technologies include: practical exercises and laboratory works; project learning technologies; simulation technologies; problem-based learning technologies; interactive learning technologies; information and communication technologies; mentoring and consulting.

The main emphasis of these technologies is the practical experience and professional competence of the future teacher of higher education. That is why the key task is the formation of future teachers who are aware of their moral beliefs and responsibility for their transmission and can become real mentors and examples for the younger generation.

Key words: moral values, higher education institutions, teacher of a higher education institution, practice-oriented technologies, professional activity of a teacher of higher education institutions, means of practice-oriented technologies, educational practice, practical experience.

Дата надходження статті: 07.09.2023 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Шапран О. І.

УДК 37.018.54:796]:(172.15+355.01)], „364“ (091)

DOI <https://doi.org/10.37915/pa.vi54.465>

Івегеш А. В.*,
 orcid.org/0000-0002-0957-7290

ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ У ЗАКЛАДІ СПОРТИВНОГО ТИПУ В УМОВАХ ВІЙНИ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

У статті висвітлено проблему військово-патріотичного виховання учнів закладу спортивного типу в умовах війни. Проведено паралелі між сучасним і минулим.

Актуальність проблеми зумовлена ситуацією в країні, яка склалася внаслідок збройної та інформаційної агресії з боку російської федерації проти України.

Основним завданням для молодшого покоління є виховання патріотичної свідомості, любов до рідної Батьківщини, виконання громадського та конституційного обов'язку для захисту та цілісності української держави. У цьому значну роль відіграє волонтерство, Всеукраїнська

*© Івегеш А. В.

дитячо-юнацька військово-патріотична гра «Сокіл» («Джура»), вивчення предмета «Захист України».

Досліджуючи багатовікову історію та виховні традиції предків, визначено основні напрямки вдосконалення освітнього процесу в різних закладах, зокрема ліцеї спортивного типу (з урахуванням ідей військово-патріотичного виховання молоді в системі українського козацтва, участь у Всеукраїнській військово-патріотичній грі «Сокіл», вивчення навчальних дисциплін із позиції захисту України, організації волонтерської діяльності), адже освітній заклад є джерелом не тільки знань, а й зміни стилю свідомості, мислення й поведінки сучасного покоління. Мова, звичаї, історичне минуле, обізнаність щодо сучасної ситуації в Україні відіграють надважливу роль у вихованні патріота в умовах навчального закладу.

Досліджено особливості військово-патріотичного виховання у провідних країнах світу, зокрема Ізраїлі. Як показує досвід країни, виховання почуття національної гідності сприяє швидкому фізичному й військово-патріотичному розвитку. Формування національної самосвідомості становить собою систему, яка створювалася впродовж багатьох років. Це система переконань, ідеалів, звичаїв, традицій, поглядів, що формують світогляд молодшого покоління.

Ключові слова: військово-патріотичне виховання, заклад спортивного типу, учні, історичні аспекти виховання, волонтерство.

Постановка проблеми. Через окупацію частини української території росіянами та нестабільне суспільне життя в регіонах нашої держави особливої значущості набула проблема військово-патріотичного виховання здобувачів освіти. Незважаючи на воєнний стан, українські традиції відроджуються й набирають популяризації. Національна свідомість прогресує, розвивається українська культура.

У цей нелегкий час майбутнє країни залежить від громадянської позиції кожного члена суспільства. Патріотичне виховання надзвичайно актуальне й має стати основою всієї виховної системи нашої молоді. Упродовж усіх етапів освітнього процесу його потрібно здійснювати планомірно, систематично й цілеспрямовано.

Аналіз досліджень. Проблема щодо формування національно-патріотичних критерій особистості була і є надважливою серед учених. Аналіз історико-педагогічної літератури свідчить, що питання національно-патріотичного виховання вивчали вітчизняні філософи та громадські діячі Г. Ващенко, М. Драгоманов, М. Костомаров, І. Огієнко, О. Потебня, Г. Сковорода, Леся Українка, І. Франко, Т. Шевченко, П. Юркевич та ін. Основні підвалини патріотичного виховання визначено українськими вченими-педагогами, зокрема О. Вишневським, О. Захаренком, В. Сухомлинським, І. Ткаченком, а також сьогочасними науковцями (І. Бех, І. Зязюн, В. Кульчицький, Н. Ничкало, М. Сметанський, М. Фіцула, Г. Шевченко). Питання військово-патріотичного виховання стали предметом досліджень М. Зубалій, В. Івашковського. Патріотизм як життєва позиція особистості висвітлена в роботах А. Авраменка, О. Киричука, І. Мар'єнка.

Вивчення й аналіз наукової літератури, методичних рекомендацій освітніх програм засвідчує, що більшість дослідників військово-патріотичне виховання характеризує як цілеспрямований процес формування в молоді національно-патріотичної гідності, свідомості, любові до народу, культури, звичаїв, історії, готовності до захисту своєї держави, особливо під час воєнного стану. Ми погоджуємося з цією позицією щодо потрактування поняття військово-патріотичного виховання.

Мета статті – визначити особливості освітнього процесу ліцею спортивного профілю в умовах війни та виховання патріотизму серед майбутніх спортсменів крізь призму традицій українського козацтва, сучасності, а також кращого досвіду зарубіжних країн.

Виклад основного матеріалу. У дослідженні питань національно-патріотичного виховання, сьогодні як ніколи потрібні нові шляхи та підходи. Військово-патріотичне виховання молоді поєднує в собі декілька напрямків виховання. Проте основним

результатом виховних впливів є сформованість готовності молодого людини до військово-патріотичної діяльності, що передбачає декілька основних напрямків – освітній, фізичний, психологічний та соціальний [10, с. 134].

Освітній напрямок передбачає обсяг знань про героїчне минуле українського народу, історію Збройних Сил. Окрім цього освітній компонент передбачає також знання зі здоров'язбережних технологій, гігієни, спорту, фізичної культури, допризовної підготовки юнаків та юначок.

Фізична складова передбачає достатній рівень розвитку фізичної сили, витривалості, спритності, швидкості. Ці якості потрібні для військової діяльності, формування рухових навичок і вмінь. Значну роль відіграє достатній рівень фізично-оздоровчої активності здобувачів освіти на уроках фізичної культури, в участі у спортивних секціях, гуртках тощо.

Психологічна складова охоплює позитивну мотивацію до участі ліцеїстів у військово-патріотичних заходах. Вона передбачає достатній рівень сформованості таких якостей, як емоційна стійкість, сміливість, рішучість, цілеспрямованість і мужність.

Соціальний напрямок передбачає відданість бойовим і національним традиціям, вірність військовому обов'язку, високу дисциплінованість, соціально-комунікативну та патріотично-громадянську активність.

У закладах освіти, зокрема спортивного профілю, проводяться військово-патріотичні заходи, різні за змістом та напрямком: конференції, лекції, зустрічі, окремі види змагань, екскурсії, військово-спортивні свята, фестивалі козацької слави, походи по місцях бойової слави народу України та інше.

Зміст військово-патріотичного виховання в Тернопільському педагогічному ліцеї спортивного профілю розкривається через вивчення своєї історії, культури, народних традицій, звичаїв, обрядів. Безцінний доказ цього – українське козацтво, яке відроджується в умовах сучасної України.

Історичні факти й народні переповідання свідчать, що до українського козацтва юнаків обирали дуже ретельно. Вихованці опановували читання, письмо, хоровий спів та музику. У них формували національний спосіб життя, поведінки та оборонно-військові справи. У них не вимагали документів, які засвідчували їхню чесність чи кваліфікацію; – потрібно було довести свою мужність, управність і відважність на спортивних майданчиках [7, с. 56].

Навчаючись, кожний молодий козак розвивав у собі найкращі риси – чистоту моральних якостей, любов до батька та матері, рідної мови, вірність у дружбі та коханні. Юнаки завжди прагли розвивати власні фізичні й духовні сили, справедливість, працелюбність, порядність, правдивість, завжди і всюди чинили благородно, уважали, що за честь та незалежність рідного краю готові віддати життя. Формувати та виховувати ці риси, наповнені волелюбним козацьким духом, для молоді – це одне з основних завдань військово-патріотичного виховання.

Вільний час юнаків заповнювався виконанням різних фізичних вправ – плавання, бігу, веслування, боротьби тощо. Переважно ці вправи мали військово-прикладний напрямок і були засобом фізичної підготовки.

У козацтві поширювалися різні системи єдиноборств. Найвідоміша увійшла до складу козацького танцю гопака. Він не був звичайним танцем. Це складні фізичні навантаження подекуди з карколомними прийомами. І сьогодні відчутний його бойовий дух, віра у власні сили та прагнення жити. Можна зазначити, що всі збережені елементи – це складні акробатичні вправи, які були складовою самозахисту наших предків [6, с. 145].

Сьогодні в Україні козацькі організації співпрацюють із державними організаціями. Держава зацікавлена в популяризації козацьких ідеалів у вихованні учнів. Тому за сприяння Президента України виникла дитячо-юнацька військово-спортивна патріотична гра «Сокил» («Джура»). Діяльність цієї молодіжної організації здійснюється за планом за напрямками – туристичним, історично-науковим, спортивно-фізкультурним, освітньо-культурним.

Усебічне виховання та розвиток молодих патріотів України – це мета педагогічної діяльності. Для результативної роботи козацької організації упорядковуються спеціальні теки з усіма потрібними науково-методичними та юридичними матеріалами. Здійснюється закупівля туристичного спорядження. Розроблено спеціальний значок з емблемою «Сокіл» («Джура»). Також під час змагань кожна команда має свою символіку у формі (Козацька Хоругва).

Для проведення та організації цих змагань задіяно практично весь колектив працівників освітнього закладу. Директор розподіляє обов'язки вчителів, гарантує умови для реалізації гри. Заступник директора корегує роботу згідно з нормами козацької педагогіки. Педагог-організатор здійснює організаційні заходи гри в позаурочний та канікулярний час. Відповідальний за проведення гри призначається наказом керівника закладу освіти за його згодою. Учителі фізичного виховання забезпечують відповідним інвентарем, контролюють фізичний стан учасників, підготовляють до змагань. Також значну роль відіграють заняття з фізичної культури, під час яких формуються якості, потрібні майбутньому захиснику України.

Учитель навчального предмета «Захист України» організовує стройовий вишкіл, проводить заняття з вогневої підготовки, співпрацює з військовими частинами, навчає, як застосовувати засоби індивідуального захисту, способи виживання у складних умовах, відповідає за наявність у закладі освіти відповідного спорядження та інвентарю, а також є організатором змагань.

Від патріотичного виховання вчителя залежить формування патріотизму учнів. Однією з інтерактивних новітніх форм патріотичного виховання є відзначення загальнонаціональної хвилини мовчання, яку започаткували в березні 2022 року Указом Президента. Уведення загальнонаціональної хвилини мовчання в умовах воєнного стану є ефективним засобом вираження пам'яті та підтримки загиблих, а також вираження солідарності з тими, хто стикається з воєнними подіями. Це особливо привертає увагу молоді до важливих питань і підкреслює єдність нації в часи випробувань. У всій країні хвилинка мовчання лунає о 09.00 годині ранку – як символ глибокого суму і солідарності. Призначена вона для того, щоб люди вшанували тих, хто втратив життя чи постраждав унаслідок війни з росією. Це має сильний емоційний вплив і сприяє об'єднанню суспільства в підтримці тих, хто потребує допомоги й захисту.

Надзвичайно важливою є інформаційна безпека здобувачів освіти. Країна-агресор використовує різні методи для залучення учнів у віртуальному просторі для онлайн-злочинності. Освіта в галузі кібербезпеки допомагає учням розпізнати потенційну небезпеку й ефективно захистити свою конфіденційність та безпеку в Інтернеті. Для ефективної боротьби з підсвідомим впливом онлайн-злочинців важливим є комплексний підхід, що передбачає технічні засоби захисту, інформаційну грамотність і залучення батьків та педагогів [2, с. 78–83].

Активними формами впливу є виховні уроки, онлайн-зустрічі та майстер-класи. Такі заходи сприяють не лише підняттю рівня патріотизму, але й розвитку соціальних навичок і встановленню зв'язків між учасниками. Заходи формують патріотичне ставлення, соціальні цінності та виховують в учнів відповідальність перед своєю країною й тими, хто присвячує своє життя захисту її безпеки.

Ось головні аспекти таких заходів:

– зустрічі з воїнами, їхніми родинами, волонтерами створюють можливість для емоційного єднання. Діти відчують підтримку та вдячність від людей, які присвятили своє життя служінню країні;

– розповіді військових і родичів служать дітям життєвими уроками. Це сприяє формуванню у здобувачів освіти високих моральних стандартів, розумінню важливості служіння та відданості принципам;

– участь у виготовленні сувенірів для бійців та інших патріотичних ініціатив сприяє формуванню національного самосприйняття та глибокого патріотизму;

– майстер-класи та інші активності створюють можливість для учнів взаємодіяти не тільки між собою, але і з воїнами, волонтерами та іншими особами, які впливають на життя країни;

– залучення до альтруїстичних вчинків і пожертвувань в ім'я країни сприяє формуванню громадянської свідомості й активного громадянства. Такі заходи не тільки покращують морально-етичний клімат в освітній спільноті, але й глибоко впливають на формування характеру та цінностей учасників.

В освітньому процесі спортивного ліцею вихователями та класними керівниками проводилися тематичні просвітницько-інформаційні та виховні заходи. Це брейн-ринги, вікторини, круглі столи, перегляд відеоматеріалів з обговоренням, диспути, присвячені героїчним подвигам українців, боротьбі за територіальну цілісність і незалежність України (наприклад, до Дня героїв Небесної Сотні, Дня захисника України тощо).

Освітній процес передбачає низку заходів щодо покращення змісту навчальних предметів (історія України, українська література, українська мова), який розширює військово-патріотичні уявлення та знання, забезпечує формування в ліцеїстів високого пізнавального інтересу до подій, пов'язаних із захистом Батьківщини.

Уроки історії України дозволяють ліцеїстам зрозуміти й оцінити важливі етапи розвитку країни, формують національну самосвідомість і розвивають патріотичні почуття. Озброєні знаннями учні краще розуміють події та виклики, з якими стикається суспільство. Уроки історії змінюють ключову роль у формуванні учнівського розуміння війни та армії. Вивчення героїчних бойових традицій українського народу покращують виховання патріотизму та поваги до попередніх поколінь у становленні й захисті незалежності України. Ці уроки надають здобувачам освіти можливість вивчити історичні події та розвинути аналітичні та критичні навички. Важливо, щоб вчителі історії надавали об'єктивну та різнобічну інформацію, сприяли самостійному мисленню та стимулювали учнів до дослідження власного минулого та розвитку аналітичного мислення.

Уроки літератури відіграють важливу роль у формуванні моральних ідеалів ліцеїстів. Через художні твори учні зустрічаються з надзвичайно життєвими ситуаціями, відчують емоції персонажів. Позитивні герої літературних творів є прикладом для засвоєння. Розгляд учинків впливає на формування морального компасу учнів. Твори допомагають у встановленні зв'язку між минулим і сучасністю. Автори розкривають соціокультурний контекст свого часу, а учні розуміють, які проблеми були актуальними в минулому та як вони можуть вплинути на сучасне суспільство. Виховання почуття гордості за Батьківщину та народ – ще одна важлива мета уроків літератури. Розгляд творів, пов'язаних з історією та культурою країни, дозволяє зануритися у світ власних коренів та зрозуміти, чому важливо берегти й підтримувати спадщину свого народу.

Уроки математики, фізики, хімії та біології відіграють ключову роль у формуванні знань, потрібних для розуміння й застосування у військовій техніці та засобах захисту. Ці предмети сприяють підготовці ліцеїстів у такому контексті.

Учні вивчають математичні концепції, які є основою для розроблення військових технологій: геометрія – для розрахунків траєкторій, алгебра – для програмування та аналізу даних. Знання фізичних принципів дозволяє зрозуміти закони руху, аеродинаміку, оптику, термодинаміку та багато інших аспектів, що є ключовими для військової техніки. Хімічні знання важливі для розуміння властивостей матеріалів, конструкцій, пального й хімічної обробки, яка використовується військовими силами. Вивчення біології дозволяє зрозуміти медичні аспекти військової медицини, вплив біологічних чинників на ефективність військових операцій, а також розроблення заходів захисту від біологічних загроз.

Зазначені предмети допомагають учням аналізувати вплив науково-технічної революції на розвиток військової техніки та вирішувати завдання, пов'язані з військовою тематикою. Інтеграція цих знань сприяє глибокому розумінню інновацій та технологій, які

застосовуються в сучасному військовому господарстві, дозволяючи ліцеїстам зрозуміти значення своїх знань у сучасному світі.

Значне місце у фізичній підготовці юнаків до військової служби належить урокам фізкультури, під час яких формуються якості, необхідні воїну, – висока працездатність, витривалість, чітка координація і точність рухів.

На уроках «Захист України» юнаки та дівчата 10–11-х класів проходять Програму допризовної підготовки, під час якої в молоді формуються життєво необхідні знання, уміння й навички щодо захисту України та дій населення під час надзвичайної ситуації. Систематизуються уявлення про військово-патріотичне виховання в контексті національно-патріотичного виховання.

Учні вивчають важливі етапи військової історії України, героїчні вчинки, події боротьби за незалежність. Це створює зв'язок між сучасністю та минулим, розкриває героїзм і відданість попередніх поколінь. У межах предмета здійснюються фізичні тренування та вправи, спрямовані на розвиток фізичної готовності ліцеїстів. Це сприяє формуванню дисципліни, витривалості та важливих фізичних навичок, які можуть бути корисними у військовій службі. Учні ознайомлюються із принципами безпеки, вивчають, як діяти у випадках надзвичайних ситуацій, учаться навичкам самозахисту та наданню допомоги іншим. Вивчення предмета формує відповідальність в учнів перед Батьківщиною та усвідомлення їх громадянських обов'язків. Це включає розуміння важливості та обов'язків громадянина щодо захисту країни. Предмет «Захист України» спрямований на формування в учнів почуття гордості за свою країну, її історію та досягнення. Усі ці аспекти разом сприяють вихованню, ліцеїсти розуміють важливість служби у Збройних Силах України, виявляють національно-патріотичне ставлення та готовність допомогти своїй країні в разі потреби. Питання забезпечення національної безпеки й територіальної цілісності є актуальним у сучасних умовах. Тому вивчати цей предмет є надважливо.

У дослідженні проблеми військово-патріотичного виховання молоді в Україні цікавим є досвід інших країн, зокрема Ізраїлю. У нас із цією державою є багато спільного: це також молода країна, яка розвивається в оточенні ворогів, але здатна забезпечити свою оборону й демократичний спосіб життя.

Багатостраждальна історія обох народів також схожа: репресії, приниження, дискримінація, геноцид – Голокост та Голодомор. Ізраїлю чимало довелося вкласти праці й людських ресурсів, щоб здобути лідерство та світове визнання. Наша країна має усвідомити, що без відданих юнаків-патріотів не буде майбутнього. В Ізраїлі діють мехіни – центри, де виховують лідерів, особливо серед молоді. Випускники цих осередків посідають найвищі посади держави Ізраїль. Молодь навчають філософії, історії та державознавства; у неї виховують лідерські якості. Здобувачам освіти важливо налагодити сильний емоційний зв'язок зі своїми менторами. Кожному учневі потрібен дорослий, який безпрецедентно в нього вірить [8].

Оскільки країна перебуває в стані війни, їй необхідно постійно бути готовою до агресії ззовні. Довійськова підготовка – це один із найважливіших елементів навчання. Служба в армії для кожного громадянина країни є обов'язковою. Військовозобов'язані громадяни свідомо укладають контракт, і навіть якщо потрібно віддати життя, вони впевнені, що держава про них та їхніх рідних подбає. Після завершення військової служби перше питання, яке формулюють на співбесіді, коли приймають на роботу, – «Що ти робив в армії?». Якщо не здатний відповісти на це запитання, суспільство тебе засудить та не зрозуміє [8].

Ізраїль є єдиною країною, в якій обов'язкову службу проходять жінки. Відсутні прояви «дідівщини»; якщо це трапляється, карається весь офіцерський склад, а всіх причетних притягують до кримінальної відповідальності.

Власний народ – це найбільша цінність для країни Ізраїль. Із великою пошаною та повагою там ставляться до загиблих, поранених, полонених і ветеранів. Прикладом

цього є успішне функціонування системи охорони здоров'я, в якій ключовим є пацієнт. Відома ізраїльська історія, коли за одного ізраїльського полоненого обміняли тисячу терористів. Це є підтвердженням того, що Ізраїль – країна без жодних природних ресурсів, і тільки люди є найбільшою цінністю.

Ізраїльські діти народжуються в розвиненій та багатій країні, де все практично облаштовано, але в них як у свідомих громадян спостерігається відповідальність за свою країну, тому що у них є велика спільна історія, яка надихає і робить їх сильнішими.

Діти, які виховуються в такому суспільстві, не можуть бути байдужі до волонтерських ініціатив. Хоча ця робота є не обов'язковою, багато хто волонтерить із близькими друзями, знайомими чи навіть цілими групами. Найвагоміша причина, чому так багато молоді займається волонтерством, – цілеспрямоване патріотичне виховання. Діти часто бачать приклад батьків щодо допомоги іншим людям.

Повномасштабне вторгнення росіян на територію України «підняло» національно-патріотичну свідомість усіх українців, зокрема ліцеїстів Тернопільського педагогічного ліцею. Повертаючись до 24 лютого 2022 року, в перші ж дні ліцеїсти як свідомі громадяни та патріоти своєї держави з честю вступали у різні волонтерські організації. Учні та весь педагогічний колектив спрямовували свої сили, талант і креатив на те, щоб підтримати Збройні Сили України. Ліцеїсти активно долучались до різних видів волонтерської справи – плетіння маскувальних сіток, допомогу необхідними речами та харчовими продуктами (усе це передавалося нашим захисникам на передову. Окрім цього були організовані аукціони, де наші ліцеїсти виставляли різні футбольні лоти, з допомогою тренерів та вчителів організували патріотичні футбольні турніри, в яких юнаки мали змогу виявити себе та підтримати ЗСУ. Виручені кошти відправляли нашим випускникам, які після повномасштабного вторгнення росіян на нашу землю стали на захист рідного краю.

Також з ініціативи наших випускників у Тернополі була створена футбольна команда, яка проводила благодійні футбольні матчі в області та за її межами. Багато наших випускників повернулися із різних спортивних клубів, адже на той час всі чемпіонати України зупинилися. Завдяки команді зірок було зібрано близько мільйона гривень.

Висновки. Військово-патріотичне виховання молоді є актуальною проблемою, яка в умовах війни потребує негайного вирішення. У цьому питанні неоціненним є приклад українського козацтва, досвід військово-патріотичного виховання молоді в інших країнах, залучення до волонтерства, діяльність державних організацій, освітніх закладів, сім'ї.

Діяльність Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура») є надзвичайно важливою в цьому сенсі, що закладає основу, є кузницею патріотичних кадрів, які дадуть гідну зміну старшому поколінню.

На українських землях державотворчі процеси за часів козацької доби дали перші світові зразки демократичного устрою. На світову арену вийшли видатні державні діячі, військовослужбовці, духовенство. Героїчні подвиги українського народу та видатні особистості стали прикладом для наслідування.

Навчально-тренувальний процес у ліцеї спортивного типу в умовах війни має свої особливості. Здійснюється системна робота з військово-патріотичного виховання. Вона є органічною частиною професійної підготовки, оскільки формує, окрім знань, високі духовно-вольові якості – витривалість, патріотизм, самореалізацію, бажання бути корисним, що так потрібні майбутньому спортсмену.

У період воєнного стану надзвичайно важливими стали питання становлення національної ідентичності, поваги та любові до української мови; медіаосвіти та інформаційної безпеки здобувачів освіти; залучення ліцеїстів до волонтерства, проєктів, акцій та флешмобів на підтримку ЗСУ; здоров'язбережних, спортивно-оздоровчих заходів, які сприяють патріотичному вихованню.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в усебічному дослідженні специфіки військово-патріотичного виховання здобувачів освіти в закладах освіти спортивного типу в різних країнах світу.

Список використаних джерел:

1. Безлюдна Н. Особливості національно-патріотичного виховання школярів в умовах воєнного стану. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. 2022. № 2 (8), С. 76–83. URL: [https://doi.org/10.31499/2706-6258.2\(8\).2022.268057](https://doi.org/10.31499/2706-6258.2(8).2022.268057)
2. Вишневський О. Концепція демократизації українського виховання. *Концептуальні засади демократизації та реформування освіти в Україні: педагогічні концепції*. К.: Школяр, 1997. С. 78–122.
3. Гонський В. Патріотизм як основа сучасного виховання та ідеології держави: студії виховання. *Рідна школа*. 2001. № 2. С. 9–14.
4. Дубина М., Руденко Ю. Патріотичне виховання молоді. *Освіта України*. 2006. №8. С. 5.
5. Каляндрук Т. Таємниці бойових мистецтв. Львів: ЛА «Піраміда», 2007. С. 304.
6. Кащенко А. Оповідання про славне військо запорозьке низове. К.: Веселка, 1992. 266 с.
7. Когут Ю., Юрченко О. Як прищепити молоді «ген відповідальності» за країну: досвід Ізраїлю. *Освіторія Медіа*. 2020. URL: <https://osvitoria.media/experience/yak-pryshhepyty-molodi-gen-vidpovidalnosti-za-krayinu-dosvid-izrayilya/>
8. Концепція національно-патріотичного виховання дітей і молоді: Наказ Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 р. № 641. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0641729-15#Text>
9. Педагогічний словник / під ред. М. Ярмаченка. Київ: Педагогічна думка, 2001. 154 с.
10. Про загальнонаціональну хвилину мовчання за загиблими внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України: Указ Президента України від 16.03.2022 р. № 143/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1432022-41729>

References:

1. Bezliudna, N. (2022). Osoblyvosti natsionalno-patriotichnoho vykhovannia shkoliariv v umovakh voiennoho stanu [Peculiarities of national-patriotic education of schoolchildren under martial law]. *Psykhologo-pedahohichni problemy suchasnoi shkoly*, 2 (8), 76–83. Retrieved from [https://doi.org/10.31499/2706-6258.2\(8\).2022.268057](https://doi.org/10.31499/2706-6258.2(8).2022.268057) [in Ukrainian].
2. Vyshnevskiy, O. (1997). Kontseptsiia demokratyzatsii ukrainskoho vykhovannia [The concept of democratization of Ukrainian education]. *Kontseptualni zasady demokratyzatsii ta reformuvannia osvity v Ukraini: pedahohichni kontseptsii*, 78–122 [in Ukrainian].
3. Honskyi, V. (2001). Patriotyzm yak osnova suchasnoho vykhovannia ta ideolohii derzhavy: studii vykhovannia [Patriotism as the basis of modern education and state ideology: education studies]. *Ridna shkola*, 2, 9–14 [in Ukrainian].
4. Dubyna, M., & Rudenko, Yu. (2006). Patriotychne vykhovannia molodi [Patriotic education of youth]. *Osvita Ukrainy*, 8, 5 [in Ukrainian].
5. Kaliandruk, T. (2007). *Taiemnytsi boiovykh mystetstv* [Secrets of martial arts]. Lviv: LA «Piramida» [in Ukrainian].
6. Kashchenko, A. (1992). *Opovidannia pro slavne viisko zaporozke nyzove* [A story about the famous Zaporizhzhya grassroots army]. Kyiv: Veselka [in Ukrainian].
7. Kohut, Yu., & Yurchenko, O. (2020). Yak pryshhepyty molodi «hen vidpovidalnosti» za krainu: dosvid Izrailiu [How to instill in youth "the gene of responsibility" for the country: Israel's experience]. *Osvitoria Media*. Retrieved from <https://osvitoria.media/experience/yak-pryshhepyty-molodi-gen-vidpovidalnosti-za-krayinu-dosvid-izrayilya/> [in Ukrainian].
8. Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine on the Concept of National Patriotic Education of Children and Youth dated June 16, 2015, No. 641. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0641729-15#Text> [in Ukrainian].
9. Yarmachenko, M. (Ed.). (2004). *Pedahohichni slovnyk* [Pedagogical dictionary]. Kyiv: Pedahohichna dumka [in Ukrainian].
10. Decree of the President of Ukraine on a nationwide minute of silence for those killed as a result of the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine dated March 16, 2022, No. 143/2022. Retrieved from <https://www.president.gov.ua/documents/1432022-41729> [in Ukrainian].

Ivegesh A. V.,
 orcid.org/0000-0002-0957-7290

MILITARY-PATRIOTIC EDUCATION OF STUDENTS AT A SPORTS-TYPE INSTITUTION IN THE WAR CONDITIONS: HISTORY AND MODERNITY

The article highlights the problem of students' military-patriotic education of a sports-type institution in wartime conditions. Parallels of the present and the past have been drawn between.

The relevance of the problem is due to the situation in the country, which has developed as a result of armed and informational aggression by the Russian Federation against Ukraine.

The main task for the younger generation is the education of a high patriotic consciousness, love for the native Motherland, fulfilment of the public and constitutional duty to protect and integrity of Ukraine. It is play a significant role in volunteering, the All-Ukrainian children's and youth military-patriotic game "Sokil" ("Dzhura"), studying the subject "Defense of Ukraine". Studying the centuries-old history and educational traditions of our ancestors, the main directions for improving the educational process in various institutions are defined, including sports lyceums (taking into account the ideas of military-patriotic education of youth in the system of the Ukrainian Cossacks, participation in the All-Ukrainian military-patriotic game "Sokil", study of educational discipline from the position of the Defense of Ukraine, organization of volunteer activities), since the educational institution acts as a source not only of knowledge, but also of changing the style of consciousness, thinking and behaviour of the modern generation. Language, customs, historical past, awareness of the current situation in Ukraine play an important role in the upbringing of a patriot in the conditions of an institution.

The peculiarities of military-patriotic education in the leading countries of the world, in particular Israel, have been studied. As the country experience shows, fostering a sense of national dignity contributes to their rapid physical and military-patriotic development. The formation of national self-awareness is a system that has been created over the years. This is a system of beliefs, ideals, customs, traditions, views that shape the worldview of the younger generation.

Key words: military-patriotic education, sports-type institution, students, historical aspects of education, volunteering.

Дата надходження статті: 17.08.2023 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Лупак Н. М.

УДК 373.5.015.31:613.955(477)005.336.4-027.63

DOI <https://doi.org/10.37915/pa.vi54.466>

Сливка Л. В.,
 orcid.org/0000-0003-1865-6326

ДЕЯКІ НАПРЯМКИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЗИТИВНОГО ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ТА ЮНАЦТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ

У статті актуалізовано потребу вивчення позитивного досвіду закордоння щодо реалізації здоров'язбережного виховання здобувачів освіти в закладах освіти за умов сьогодення. Наголошено, що ця потреба зумовлена зокрема переведенням тематики, дотичної до проблеми здоров'я людини, у «міжпредметний» вимір, представлення цього інформаційного контенту у змісті курсу «Я досліджую світ» (початкова школа), уведенням до навчальних планів дисципліни «Здоров'я, безпека та добробут», розроблення кількох модельних навчальних програм – матриць, спираючись на які, учителі можуть розробляти власні навчальні програми (основна школа). Констатовано, що нова українська школа повторює шлях, який свого часу пройшла зокрема польська освіта, коли напрацьовувала різні варіанти програм здоров'язбережного виховання.